

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๒๘

นอนใจจ่ายกิเลส

เพียงเราสุขภาพลด ไม่ค่อยจะได้ทำอะไรเต็มเม็ดเต็มหน่วยเกี่ยวกับหมู่เพื่อน ก็เห็นความเหลวไหลของพระของเณรเด่นขึ้น ๆ แล้วนะ ยิ่งมาใหม่เรื่อย ๆ มากี่ระเกะระกะขวางหูขวางตาอยู่งั้นละ เจ้าของไม่รู้ กัง ๆ ก้าง ๆ ทั้ง ๆ ที่ว่าตั้งใจมาศึกษา แต่ดูแล้วมันขวางอยู่อย่างนั้น เราไม่อยู่ก็ต้องแน่ใจว่าเป็นอีกอย่างหนึ่ง แม้แต่เราอยู่ก็ยังเห็นอยู่ชัด ๆ มองไปพบปิดไม่อยู่ ตลอดถึงการส่งเสียงก็เหมือนกัน เหมือนโรงละคร ทำให้ผิดปกติไปโดยลำดับลำดับ เพราะครูบาอาจารย์ชำระธาตุโทรม ไม่ค่อยจะได้อบรมสั่งสอน ก็เป็นอย่างวัดทั้งหลายที่เห็นนั้น พระเณรเลยหากฎหาระเบียบไม่ได้เลอะ ๆ เทอะ ๆ โหลไปหมด มีมากเท่าไรยิ่งช่วยกันทำลายลง ๆ นี่ก็จะเป็นลักษณะเดียวกัน เริ่มแล้วนะนี่

เพียงเราไม่ค่อยได้มาสนใจอะไรนัก ยิ่งเกี่ยวกับเรื่องธาตุเรื่องชั้นของเจ้าของเท่านั้น ก็เห็นแล้วความจะเริ่มเลอะ ๆ เทอะ ๆ ของหมู่คณะมันบอก ผู้ใหม่ก็มาเรื่อย ๆ หนักมากเข้าไปก็จะเอากิเลสออกจ่ายตลาดต่อกันเท่านั้นซิ ไม่ได้เอาธรรมออกจ่ายตลาดเลยวัดทั้งวัดพระเณรทั้งวัด กลายเป็นตลาดค้าขายจ่ายกิเลสกัน ไม่มีธรรมเป็นเครื่องจ่ายต่อกัน กลายเป็นเรื่องอวดดีอวดดี ทะเลาะเบาะแว้งเพราะทิฐิมานะ ซึ่งล้วนแล้วแต่กิเลสทั้งนั้นออกจ่ายกัน จ่ายมากจ่ายน้อยจ่ายทั่ววัดทั่ววาทั่วพระทั่วเณร เพราะว่าใคร ๆ ก็มี คนนั้นก็ออกจ่ายคนนี้ก็ออกจ่าย สุดท้ายก็เลอะไปหมดเลย นี่คิดเต็มหัวใจ

ตลอดถึงประชาชนญาติโยมเข้ามาเกี่ยวข้องเหล่านี้ก็เหมือนกัน เราไม่ได้ไว้วางใจพระเณรว่าจะปฏิบัติรอบคอบต่อเขาเพียงไร เรียบร้อยดีงามเพียงไร เพราะนิสัยของกิเลสมีอยู่ภายในตัวอยู่แล้ว อันนั้นจะออกก่อนแหละ ธรรมจะออกไม่ได้ มันบอกชัด ๆ อยู่ นะ การรับประเคนสิ่งของก็เหมือนกันขวางหูขวางตา ประชาชนญาติโยมเขาไม่รู้กฎรู้ระเบียบ เขามาเกี่ยวข้องกับพระ พระจะบังคับใส่กฎใส่ระเบียบ ดุดำวักกล่าวเขาตามกฎตามระเบียบของพระที่เดียวกันก็ไม่เหมาะ

ถ้าผู้ใหญ่พูดเป็นอย่างหนึ่ง ผู้ใหญ่ดูเป็นอย่างหนึ่ง พระเณรทั้งหลายดูเป็นอย่างหนึ่ง ความรู้สึกของคนจะไม่เหมือนกัน ครูบาอาจารย์ดูเขามีความรู้สึกอย่างหนึ่ง แต่พระเณรไปดูเขาจะมีความรู้สึกอย่างหนึ่ง จะเป็นแง่ลบไปหมดไม่มีคำว่าแง่บวก สำหรับครูบาอาจารย์ดูยังมีแง่บวก ถึงจะมีแง่ลบบ้างตามนิสัยของเขา แต่การแสดงออกของครูบาอาจารย์ซึ่งเป็นอรรถเป็นธรรมอยู่แล้วก็ไม่เสีย และเขาไม่เพ่งเล็งอะไรมากเหมือนผู้น้อย ถ้าผู้น้อยไปใช้กิริยาอาการอะไรกับเขานี้มันจะผิด ผิดกันอยู่มากกับครูบาอาจารย์

แสดงออก อย่างนี้ให้พากันระมัดระวังนะ อย่าเห็นแก่ดูแก่ตาแก่ว่าไป เอาแบบเอาฉบับครูบาอาจารย์ไปใช้ซึ่งไม่ใช่ฐานะที่ควรจะใช้สำหรับตัว นี้ผิดอย่านำไปใช้ ให้ใช้กิริยานิมิต นวลอ่อนหวานกับเขา ธรรมดาของพระผู้ปฏิบัติต้องเป็นความสวยงาม อย่าแสดงอาการโสกฮาก ๆ ดุด่าขู่เข็ญเขาทำนั้นทำนี้ ผิด

เราวิตกมากเรื่องเหล่านี้ และก็มิได้ในวัดเรา ทำไม่มีไม่ได้ คือเราสอนเพื่อวัดเรานี้ด้วยก่อนอื่น สอนพระเณรเรานี้ด้วยก่อนอื่น เพราะพระเณรเราจะเป็น เนื่องจากญาติโยมเขามาเกี่ยวข้องมากน้อยอยู่เสมอ ผมอยู่ผมไม่อยู่เขาก็มาอย่างนั้น การปฏิบัติต่อประชาชนญาติโยมจะรอบคอบขนาดไหน ดูพระดูเณรที่ควรจะรอบคอบไม่รอบคอบก็เห็นกันอยู่ชัด ๆ นี้แล้ว จะให้ไว้ใจที่ตรงไหนว่าจะราบรื่นดีงามต่อการต้อนรับขับสู้กัน มันต้องมีเป็นแบบฉบับของนิสัยเจ้าของนั้นแหละออกไป แบบหลักธรรมหลักวินัยนี้จะไม่ มี เขาไม่รู้กฎระเบียบของวัด เขาผิดพลาดอะไรก็บอกเขาโดยดีให้รู้เรื่องรู้ราว การดุด่าว่ากล่าวเขา เขารู้เรื่องอะไร ผลดีไม่มี นอกจากให้เขายกโทษให้เขาเกลียด เกลียดพระเพียงองค์เดียวนี้ก็เกลียดทั้งวัด ไม่พอใจพระองค์เดียวก็เท่ากับไม่พอใจทั้งวัด เสียองค์เดียวก็เท่ากับเสียไปทั้งวัด นี้ละเกี่ยวโยงกันอยู่อย่างนี้

การรับพระเคน ถ้าหากจำเป็นที่เขาจะมารับพระเคนก่อนหลังอะไรก็รับให้เขาเสีย อย่าทำเป็นเมินเฉยไป ให้รู้ให้ดู ดูประชาชนดูฆราวาสญาติโยม เราอย่าไปดูแต่ว่าเราเป็นพระมีอำนาจวาสนามาก ว่าเขาจะเคารพเสมอไป ต้องดูความเหมาะสม พุดกับเขาก็พุดโดยดี พอเหมาะสมแล้วหยุดไม่พุดมาก พุดให้พอได้ถ้อยได้ความพอเหมาะพอดี หากถึงคราวจำเป็นที่จะต้องพุดที่จะต้องเกี่ยวข้องให้ระมัดระวังเสมอ อย่าพุดแบบพล่าม ๆ เป็นแบบเถรเถรกับเขา ทั้ง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเถรในคุณธรรมตลอดอายุพรรษา เขามาก็เพื่อวัดเพื่อวาเพื่อครูเพื่ออาจารย์ หลักใหญ่เป็นอย่างนั้น เราต้องคิดเพื่อไปตามนั้น ไม่ได้คิดว่าเขานี้มาด้วยความเคารพเราเลื่อมใสเราถ่ายเดียว คนเรามากิเลสมันต้องแบกมาหามมานั้นแหละ ไอ้เราก็มีกิเลสก็ออกจ่ายกันไป ผลได้ก็มีแต่ความล้มจมเสียหายกระทบกระเทือน ไม่เกิดประโยชน์อะไร

ผมไม่ใช่จะอยู่กับหมู่กับเพื่อนตลอดไป ถ้าธาตุขันธ์เป็นดังที่เคยเป็นมาแล้ว ก็ต้องได้ปลีกเนื้อปลีกตัวออกไปสงบอารมณ์พอให้สบาย ๆ แล้วก็กลับมารับภาระเกี่ยวข้องกับหมู่คณะใหม่ หมู่เพื่อนอยู่เมื่อเชื่อธรรมแล้วก็ต้องถือหลักธรรมหลักวินัย เป็นครูเป็นอาจารย์เป็นศาสดา เท่ากับอยู่กับหัวใจเราทุกคน ถ้าอย่างนั้นก็งามงามในใจของเรา งามในหมู่คณะ งามในการเกี่ยวข้องประสานกัน ทั้งระหว่างพระเณรด้วยกัน ทั้งระหว่างพระเณรกับประชาชนญาติโยม จะเป็นความเหมาะสมไปเรื่อย ๆ

อย่างผมใครก็ไม่ถือสา มันผิดกัน จะว่าอะไรใครผมก็ว่ามาพอแล้ว ประชาชน ญาติโยมไม่ว่าชาติชั้นวรรณะใด เหตุผลที่ควรจะพูดหนักเบาอย่างน้อยที่เห็นสมควรแล้ว เราพูดได้ทั้งนั้น พูดแล้วก็ได้เป็นอารมณ์ว่าได้ชัดซึ้ง เพราะได้พูดหนักไปหรือเบาไป อย่างนี้ไม่มี เพราะเราแน่ใจในเหตุในผลที่พูดออกไปหนักเบาอย่างน้อยเรียบร้อยแล้ว ใครจะนับถือไม่นับถือ เลื่อมใสไม่เลื่อมใส นั้นเป็นเรื่องของคน เรื่องของธรรมต้องคง เส้นคงวา ให้ถูกต้องตามหลักเหตุผล ทั้งแง่หนักเบาอย่างน้อยในการพูด เราจึงไม่ได้วิตก วิจารณ์สำหรับเรา แต่หมู่เพื่อนนั้นชิวจะพอดีหรือไม่พอดี ถ้าเจ้าของไม่พอดีแล้วจะแสดง ออกแต่ความไม่พอดีนั่นแหละเป็นส่วนมาก จงพากันระมัดระวัง เราอยู่กับโลกถึงไม่ เกี่ยวกับโลก ก็จำต้องได้เอาโลกมาพิจารณาเพื่อปฏิบัติต่อกันให้เหมาะสม จะทำยังไง ก็ ต้องได้ปฏิบัติต่อกันอย่างที่ว่านี้โดยดี

มาศึกษาอบรมอย่าให้ได้หนักอกหนักใจนะ ให้ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ เอา หลักธรรมหลักวินัยเป็นกฎเป็นเกณฑ์ เอาคำพูดคำจาซึ่งแสดงออกโดยเหตุโดยผลเป็น หลักเป็นเกณฑ์ อย่างนักิเลสออกมาพูดออกมาแสดงต่อกัน จะอยู่กับครูอาจารย์ก็ตาม ไม่อยู่กับครูอาจารย์ก็ตาม ผิดทั้งนั้น เพราะเวลานี้เรามาเพื่อจะฆ่ากิเลสกำจัดกิเลส ซึ่ง ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่กล่าวมาเหล่านี้ เราจะส่งเสริมธรรม อะไรจะเป็นธรรมอะไรจะเป็น วินัย นั้นละเป็นหลักของพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นหลักของครูอาจารย์ภายในใจเรา ให้เรานำอันนั้นมาใช้เสมออย่าให้ห่างไกลจากจิตใจ

ผมสั่งสอนหมู่เพื่อนมากก็มากต่อมาก ที่ออกสังคมมานี้ได้ ๓๐ กว่าปีแล้ว ทุ่มเท ลงหมดทุกสิ่งทุกอย่าง การเทศน์ก็มากต่อมาก อัดเทปไว้ก็มากต่อมาก ดูจะไม่มีใคร มากกว่าผมแหละเราพูดตามความจริง หนังสือก็มากต่อมากซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นคติ เป็น อรรถเป็นธรรมจากสวากขาตธรรมของพระพุทธเจ้าทั้งนั้นมาแสดง ถ้าจะเป็นประโยชน์ ก็ควรจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ได้อ่านได้ยินได้ฟังได้ศึกษาไปโดยลำดับลำดับ ไม่จำเป็นที่จะต้องมากอดแข้งกอดขาผมอยู่ตลอดไป

วันนี้เวลานี้ธาตุขันธ์มันชำรุด ไม่ได้ชำรุดเหมือนโรคทั้งหลายที่เป็นกัน โรคนี้มัน โรคตายง่ายด้วย จึงต้องได้ระมัดระวังอยู่โดยลำพังเจ้าของ นอกจากจะพูดหรือไม่พูด พูดไปผลเสียก็มี แต่ไม่พูดหมู่เพื่อนก็ไม่ได้ข้อคิด ที่จะป็นเครื่องเตือนตนเองให้มีความเข้มแข็งในอรรถในธรรมในความพากเพียร ก็จะมานอนใจอยู่ว่าเป็นของเที่ยงของ แน่นหนาถาวร

นี่แสดงให้เห็นดังพ่อแม่ครูอาจารย์ท่านพูด ผมไม่ได้ลืมนะ เวลาลงอุโบสถสังฆ กรรมตอนบ้ายโมง เพราะพระมีจำนวนมากมาจากที่ต่าง ๆ ต้องเอาบ้ายโมงเป็นเวลาฟัง ปาฏิโมกข์ เช่นอย่างวัดนี้เป็นศูนย์กลาง วัดนั้น ๆ เต็มไปหมดในตำบลแถวนั้น ฉันท

จ้งหันแล้วต่างองค์ต่างมา พระ ๕๐-๖๐ ส่วนเศรที่ติดตามพระมาไม่นับ ท่านพูดเสมอ เรื่องความตั้งอกตั้งใจ เรื่องการอยู่ด้วยกันไม่ใช่เป็นของจีรังถาวร ธรรมเท่านั้นเป็นสิ่งที่ควรยึดอย่างมั่นใจอย่างตายใจท่านว่า ครูอาจารย์เป็นของไม่แน่นอน อย่างนอนใจว่าได้อยู่อยู่กับครูกับอาจารย์แล้ว ว่าท่านจะอยู่ตลอดไปกับเรา

หนักเข้า ๆ ท่านก็เปิดออกมา ใครจะเข้มแข็งความพากความเพียรอะไรก็ให้เข้มแข็ง มีความรู้ความเป็นอะไรภายในจิตใจ เอ้า ให้มาถามมาเล่าให้ฟัง ภิกษุเฒ่าจะแก้ให้ นั่นท่านว่าท่าน ภิกษุเฒ่า ๆ นี้เวลาภิกษุเฒ่าตายแล้วยากนะ ใครจะแก้เรื่องจิตใจทางด้านจิตตภาวนา นี้ไม่นานนะท่านย้าลง ไม่เลย ๘๐ นะ นั่นฟังซี ท่านรู้ล่วงหน้าไว้หมดแล้ว ย่นเข้าไป ๆ ท่านจนนับข้อมือให้ดู นี่เวลานี้อายุก็เท่านั้นแล้ว และนับไปเท่านั้น ๆ พอถึงจุด ๘๐ ก็นี่มันนานอะไร พวกมันมานอนใจอยู่ได้หรือ ถึงขนาดนั้นนะท่านพูด พูดเปิดใจเที่ยว ลูกศิษย์ลูกหาใครจะไปว่าท่านโอ้อวด พระเณรก็ไม่มิกิเลสเครื่องโอ้อวดภายในใจ ก็มีแต่สลดสังเวชเท่านั้น จะตั้งหน้าตั้งตาปฏิบัติก็เร่งท่านว่า

ไอ้เราเองก็เหมือนกับว่าจิตนี้มันสั้นริก ๆ อยู่ พอได้ยินอย่างนั้นแล้วความเพียรก็หนัก เวลาครูอาจารย์ยังมีชีวิตอยู่ เราก็ได้ฟังพาอาศัยร่วมเงาท่านแก้ข้ออรอดข้อธรรมที่สงสัย ก็เร่งความเพียรเข้าเต็มที่ ๆ พอท่านย่างเข้า ๘๐ พับท่านก็เริ่มป่วยแหละ พอป่วยแล้วท่านบอกไว้เลยเชียว แน่ะฟังซี ซึ่งท่านเคยป่วยเคยไข้มาไม่รู้กี่ครั้งก็หน เป็นไข้มาลาเรียเป็นไข้อะไร ท่านไม่เคยพูดถึงเรื่องเป็นเรื่องตาย แต่พอเป็นคราวนี้เพียงเริ่มเป็นเท่านั้นไม่ได้มากอะไรเลย ท่านบอกว่าผมเริ่มป่วยมาตั้งแต่วันขึ้นนี้แหละ เพราะเราอยู่อำเภอวาริชภูมิ เราไปถึงวันค้ำหนึ่ง ท่านก็ป่วยวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๔ ผมจำได้ขนาดนั้นนะ

วันค้ำหนึ่งเราก็ไปถึงท่าน ผมเริ่มป่วยตั้งแต่วันขึ้น วานขึ้นก็หมายถึงวันขึ้น ๑๔ ค่ำ นี้ป่วยครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้ายนะ ไม่หาย ยากจากเทวดาชั้นพรหมไหน ๆ ก็มาเถอะท่านว่า ไม่มียาขนานใดในโลกนี้จะมาแก้ให้หาย ไข้จึงเป็นไข้สุดท้าย แต่ไม่ตายง่ายนะ เป็นโรคทรมาณ เขาเรียกว่าโรคคนแก่ อย่าไปหาหยุดหายามาใส่การรักษา มันเป็นไปตามสภาพของชั้นนี้แหละ ท่านว่าอย่างนั้น เอมารักษาเหมือนกับใส่ปุ๋ยแล้วรดน้ำไม่ที่ตายยืนต้นแล้วนั้นแหละ จะให้มันผลิดอกออกใบออกผลเป็นไปไม่ได้ ยิ่งแต่เวลาของมันเหลืออยู่ที่จะล้มลงจมแผ่นดินเท่านั้น นี่ก็อยู่แต่มันยังไม่ล้มเท่านั้นเอง จะให้หายด้วยยาไม่หายนะ นี่เพียงเริ่มเป็นเท่านั้นท่านบอกแล้ว แน่ไหมท่านอาจารย์มัน ฟังซี ผมถึงได้กราบสวดหัวใจผม ท่านเปิดออกมาอย่างนั้นไม่มีอะไรผิด อย่างเข้า ๘๐ ไม่เลย ๘๐ หนา ก็ฟังซี

โรคนี้เป็นไข้วาระสุดท้าย จะไม่หายจนกระทั่งตาย จะตายด้วยป่วยคราวนี้แหละ ท่านว่า แต่ไม่ตายง่าย เป็นโรครทรมาณ ก็จริงตั้งแต่เดือน ๔ ถึงเดือน ๑๒ ฟังซิ ๗-๘ เดือนท่านเริ่มป่วยไปเรื่อย ๆ เหมือนกับค่อยสุขุมเข้าไป ๆ สุดท้ายก็เป็นอย่างวานั้น นั่นละความรู้ของท่านละเอียดล่อ ผิดกันใหม่กับความรู้ของพวกเรา นี่แหละความสามารถฉลาดรู้ของจิต จะมาวัดมาเหวี่ยงมาเทียบเคียงกันไม่ได้

เรื่องจิตเป็นของพิสดารมากทีเดียว อย่างภูมิของพระพุทธเจ้าก็กับภูมิของสาวกนี้ แม้จะเป็นจิตที่บริสุทธิ์ด้วยกันก็ตาม แต่ภูมิความรู้ที่ละเอียดสุขุมคัมภีรภาพกว้างขวางลึกซึ้ง ไม่มีภูมิใดเกินภูมิของพระพุทธเจ้า แน่ะ แม้ความบริสุทธิ์จะเสมอกันก็ตาม นี่เป็นอย่างนั้น

เรื่องของครูบาอาจารย์ที่ท่านได้ปฏิบัติมาด้วยดีแล้วในธรรมก็เหมือนกัน ธรรมที่เราไม่เคยได้ยินได้ฟังจะได้ยินได้ฟังจากท่านทั้งนั้น ไม่เห็นไม่มีในคัมภีร์ หากวันตายก็ไม่เจอ ธรรมที่ออกมาจากภาคปฏิบัติ ออกมาจากจิตใจของท่านล้วน ๆ จะไม่ปรากฏในตำรับตำราเลย เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรเอาเพียงตำรับตำรานั้นมากั้นมากาง มากีดมากั้น ความรู้ที่จะเกิดขึ้นจากภาคปฏิบัติของผู้ปฏิบัติทั้งหลาย

ตั้งพระพุทธเจ้าตรัสรู้มาแล้ว ธรรมมีขนาดไหนที่ทรงแสดง ก็ไปจดจารึกได้เพียง กอบหนึ่งกำหนึ่งเท่านั้น จะมาอวดได้หรือคัมภีร์ ความรู้ที่นอกคัมภีร์ซึ่งไม่สามารถจะจดจำเอาจากท่านได้นั้นมีเท่ากับน้ำมหาสมุทร กว้างขวางขนาดไหนลึกซึ้งขนาดไหน ผู้ไปจดจารึกมากขึ้นอยู่กับนิสัยอีก ไม่ทราบวานิสัยนั้นเป็นนิสัยอะไร ความรู้ความสามารถขนาดไหน พอที่จะจดจารึกธรรมของท่านมาได้ให้เต็มสัดเต็มส่วน นี่ก็ไม่แน่ใจเหมือนกัน

ถ้าเป็นปุถุชนไปจดจารึกมาก็จะได้แค่ความจำ ความจริงยังไม่ได้ปรากฏขึ้นมา ไม่วิ่งประสานกันเลยกับความจริงของท่านที่แสดงออก จะได้แต่ความจำออกมา แม้จะเป็นความดีความดีเป็นแนวทางสำหรับผู้ปฏิบัติก็ตาม แต่จะให้ลึกซึ้งเต็มที่เหมือนภูมิของท่านผู้บริสุทธิ์ไปจดจารึกมานั้นไม่เหมือน ผิดกันคนละโลกเลย เพราะธรรมนี้เป็นปัจจุบันธรรม พระพุทธเจ้านิพพานไปนานเพียงไรก็ตาม ความจริงเมื่อเข้าถึงแล้วจะเหมือนกัน วิ่งสะท้อนถึงกันหมด นั่นละความจริงต่อความจริงเข้ากันได้ รื้อฟื้นออกมาได้เต็มกำลังความสามารถแห่งภูมิพระอรหันต์องค์นั้น ๆ นั่นจะได้ความจริงออกมา

ถ้าเป็นปุถุชนแล้วจะได้แต่ความจดความจำอย่างลอย ๆ นี่ผิดกันอย่างนั้น เพียงในสมัยปัจจุบันนี้อย่างพ่อแม่ครูอาจารย์นี้ ไม่มีใครที่จะเอามาแข่งกันได้แล้วผมยอมรับ ดังที่พูดไว้ในปัญหา(คำถาม-คำตอบ) นั้น วันหนึ่ง ๆ ธรรมะเกิดขึ้นนี้ไม่มีประมาณเลยท่านว่า ฟังซิ สิ่งที่ไม่เคยรู้ก็รู้ขึ้นมา ไม่เคยเห็นก็เห็นขึ้นมา ไม่ว่าส่วนหยาบ

ส่วนกลาง ส่วนละเอียด ไม่คาดไม่ฝันว่าจะรู้จะเป็นขึ้นมา เป็นขึ้นมาอย่างสด ๆ ร้อน ๆ ไม่มีกาลสถานที่อิริยาบถเลยท่านว่า เป็นขึ้นมาได้ทุกเวลาลำเวลา นั้นฟังซิ จึงได้เชื่อเรื่องพระพุทธเจ้า ภูมิของศาสดาว่ากว้างขวางลึกซึ้งเท่ากับท้องฟ้ามหาสมุทร ท่านว่าอย่างนั้น

ก็จิตดวงนั้นเป็นสถานที่เกิดแห่งธรรมทั้งหลาย แล้วบล้างกิเลสซึ่งเป็นผู้ผลิต เรื่องของตัวขึ้นมาตั้งแต่กับไปไหนกลับใจ ซึ่งเป็นโรงงานของมัน ได้บล้างออกจากจิตดวงนั้นไปหมดโดยสิ้นเชิง จิตดวงนั้นเป็นธรรมทั้งดวง ทำไมกระดิกออกมาจะไม่เป็นธรรม พอแย็บออกมาก็เป็นธรรมแสดงออกมา ๆ กิเลสไม่มีอยู่ในนั้นจะเอาอะไรมาแสดงกิดขวางธรรม เพราะจิตบริสุทธิ์เต็มที่แล้ว มีแต่ธรรมทำงานทั้งนั้น ทั้ง ๆ ที่บริสุทธิ์แล้วก็ทำงาน

ธรรมเกิดขึ้นได้ทุกเวลา ไม่ว่าแต่ยังไม่บริสุทธิ์ต้องคิดค้นอุปายขึ้นมาโดยอัตโนมัติให้เป็นอรรถเป็นธรรมเพื่อแก้กิเลสเลยแหละ ถึงขั้นบริสุทธิ์แล้วก็ยังต้องเป็นแพก ๆ แพก ๆ ไป ถ้ามีข้อสัมผัสสัมพันธ์อะไรที่ควรพิจารณาให้กว้างแคบหนักเบา แคไหน จะต้องแสดงเต็มภูมิจนกระทั่งหายสงสัย ในแง่อรรถแห่งธรรมลึกตื่นหยาบละเอียดนั้น ๆ แล้วถึงจะยุติ แล้วก็มีการผ่านมาอีก ผ่านขึ้นมาอีก ที่ควรจะได้พิจารณาอีกไปอยู่เรื่อย ๆ อย่างนั้น รู้อยู่เรื่อย ๆ อย่างนั้น เป็นขึ้นมาเอง ๆ เพราะกิเลสไม่มี สิ่งที่จะมากีดขวางจิตใจไม่มีในจิตดวงนั้น มีแต่ธรรมทั้งแห่งธรรมทั้งดวง จิตทั้งดวงเป็นธรรมทั้งนั้น จึงมีแต่ธรรมออกแสดงล้วน ๆ ความจริงเต็มสัดเต็มส่วน นี้ละต่างกันอย่างไร จิตของท่านผู้บริสุทธิ์กับจิตที่มีกิเลสคอยกิดคอยขวาง คอยบีบบังคับอรรถธรรมให้เกิดไม่ได้ ต่างกันอย่างไร

สิ่งที่เคยรักก็ไม่รัก ที่เคยชังเคยเกลียดเคยโกรธ ก็ไม่มีอะไรมาเกลียดมาโกรธมารักมาชัง เพราะมันหมด สิ่งเหล่านี้เป็นกิเลสทั้งนั้น มีแต่หลักธรรมชาติตามความจริง ๆ เห็นแล้วผ่านไป รู้แล้วผ่านไป ได้ยินแล้วผ่านไป โดยไม่ต้องกิดต้องขวางต้องต้านทานกัน ต้องบังคับบัญชาต่อสู้กันเหมือนแต่ก่อน เพียงได้เห็นได้ยินได้ฟังก็ผ่าน ๆ นั้นละจิตของท่านผู้บริสุทธิ์เป็นอย่างนั้น ที่นี้จิตของพวกเราไม่เป็นอย่างนั้นซิ มันเป็นคนลึงกิเลสแย็บออกมาอันไหนมีแต่เรื่องของกิเลส ทำให้หงุด ๆ หงิด ๆ ให้อุ่นให้วาย มีแต่กิเลสทำให้ร้อนให้วาย ธรรมแท้ไม่มีเรื่องเหล่านี้ ให้อิดหนาระอาใจ ให้อ่อนแอท้อแท้ในคุณงามความดีทั้งหลาย ให้อันจืดลงไป ๆ เรื่อย ๆ เพราะมันมีอยู่ในนั้น มันดิ่งดูดมันจืดมันลากตลอดเวลา

ถ้าไม่ฝันกันจริง ๆ แล้วไปไม่รอดให้มันแหละ จนกว่าสติปัญญาที่กำลังเพราะความเพียรหนุนไม่หยุดไม่ถอย สิ่งต่ำทรามทั้งหลายจึงจะค่อยลดตัวลงไป ๆ กำลังของ

ธรรมจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ต่อไปกำลังทางฝ่ายด้านธรรมะนี้ก็หนักมากกว่า มีกำลังมากกว่าก็กำจัดการได้ง่าย ๆ ลงไปโดยลำดับ จนถึงขนาดกิเลสตัวฉลาดมันหมอบมันหลบมันหลีก แล้วตามต้อนกันด้วยอรรถด้วยธรรม ด้วยปัญญาอย่างเกรียงไกร เอารื้อฟื้นขึ้นมาได้หมด หลบซ่อนอยู่ที่ไหนก็ไม่มีเหลือ ถึงขั้นปัญญานี้ได้เกิดขึ้นแล้วกิเลสมีเท่าไรนับวันได้เลย

นี่เป็นอัตโนมัตติ เป็นหลักธรรมชาติ เพราะฉะนั้นพระอนาคามีท่านตั้งแต่ได้ระดับพระอนาคามีแล้ว จึงเป็นอัตโนมัตติในจิตดวงนั้น เช่นเดียวกับผลไม้ที่เริ่มห้ามแล้วนั้นละเทียบกับขั้นอนาคา แก้เต็มที่แล้วก็จะค่อยสูกไปเรื่อย ๆ แก้ไปเรื่อย ๆ จะเอาลงมาบ่มหรือให้อยู่กับต้นก็ไม่พ่นที่จะสูก นั้นเป็นอัตโนมัตติแล้ว ไม่มีคำว่าจะเหี่ยวจะแห้งจะเน่าจะเสียไป เหมือนจิตที่ยังไม่แน่นอน เหมือนผลไม้ที่ยังไม่แน่นอนต่อความสุขเมื่อมันแก้แล้วจนกระทั่งถึงขั้นห้ามแล้วนั้นยังงี้ก็ไม่เป็นอื่น จะไปในทางสูกโดยถ่ายเดียว จิตเมื่อได้ระดับแล้วก็เหมือนกัน จะค่อยแก้เป็นหลักธรรมชาติของตัวเองไปเรื่อย ๆ

นี่ที่ว่าท่านเลื่อนขึ้นไปวิหา อตปปา สุตัสสา สุตัสสี อกนิฏฐา คือความเปลี่ยนแปลงของจิต ค่อยเปลี่ยนแปลงตัวเองไปโดยหลักธรรมชาติของขั้นพระอนาคามี ค่อยเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งสูกเต็มที่แล้วท่านว่านิพพาน นั้นอย่างนั้น ไม่กลับมาเกิดอีก เป็นจิตที่แน่นอนตายตัวต่อความบริสุทธิ์โดยถ่ายเดียว คำว่าแน่นอนก็มีหลายชั้น เช่นอย่างพระโสดานี้ก็แน่นอนว่าเท่านั้นชาติเท่านั้นชาติ ท่านจะมาเกิดได้เท่านั้นเท่านั้น นี่เพียงความแน่นอนอันหนึ่ง แต่ไม่มีกาลเวลาลำเวลาบังคับอะไรมาก บางทีถึง ๗ ชาติ เนาะไปถึง ๗ ชาติ นั้นก็มี ๓ ชาติก็มี ชั้นหนึ่ง เอกพีซี มาเกิดอีกชาติเดียว หรือสำเร็จพระโสดาแล้วขึ้นอรหัตตอรหันต์เลยในชาตินั้นก็ได้

แต่ส่วนมากที่ว่า เอกพีซี ในชาติเดียวนี้ คงหมายถึงว่ามาเกิดอีกชาติเดียว ผู้ที่บรรลุพระโสดาแล้วก้าวไปเรื่อย ๆ เช่น พระอนนท์ ไม่ได้ยืนยันท่านว่าเป็นเอกพีซีนี้ เพราะเป็นชาติปัจจุบัน ไม่ใช่ชาติสืบต่อจากชาตินี้ไปพอที่จะเรียกว่าเอกพีซี มีพีชอันหนึ่งที่จะมาเกิดอีกทีหนึ่ง นั้นจิตเป็นอย่างนั้นเมื่อถึงขั้นเป็นไป แม้แต่ภายในจิตของเรานักปฏิบัติเมื่อถึงขั้นนี้แล้วก็ทราบชัด ๆ คือมันหมุนไปเองนะ สติปัญญาหมุนไปเอง ความเพียรเป็นไปเองไม่ต้องบังคับบัญชา นอกจากต้องรั้งเอาไว้ในกาลที่ควรรั้ง

ความท้อแท้อ่อนแอเหลวไหล ความขี้เกียจขี้คร้านซึ่งเป็นเรื่องของกิเลสนี้หายหน้าไปหมด มีแต่ความบึกบึน มีแต่ความมุ่งมั่นหมั่นเพียรให้หลุดให้พ้นโดยถ่ายเดียว เท่านั้นเต็มหัวใจ สติปัญญาที่หมุนตัวไปอย่างนั้น ความเพียรก็เป็นไปตามสติปัญญา ยืนเดินนั่งนอนมีแต่ความเพียรที่จะละจะถอดจะถอน ที่จะหลบจะหลีก ที่จะแก้จะไขกิเลส

อยู่ภายในจิตใจตลอดเวลา นั้นเป็นอัตโนมัตติ ที่นี้จิตก็ค่อยเปลี่ยนภูมิของตัวเองไปในนั้น เปลี่ยนเข้าไป ๆ ผลสุดท้ายก็พุ่งถึงหลักชัยโดยสมบูรณ์ในชาตินั้น คือมันเป็นเองรู้ชัด ๆ อยู่ภายในใจ

เพราะฉะนั้นพระอนาคามีเมื่อตายไปแล้วท่านจึงไม่กลับมาเกิด เพราะเป็นหลัก ธรรมชาติอันนี้เอง แยกไปเอง ๆ โดยหลักธรรมชาติ เหมือนผลไม้ที่แก่เต็มที่แล้วก็เริ่ม ห่าม ๆ ไม้ไปสุกจะไปไหน ก็ต้องไปหาความสุกงอม จิตเราก็สุกเหมือนกันอย่างนั้น ถึง ขั้นยังไม่แน่นอนก็ต้องได้ล้มลุกคลุกคลาน ขึ้นเริ่มต้นนี้หนัก พอได้สมาธิความสงบใจ ขึ้นมาแล้ว จะเบาบางจากอารมณ์ทั้งหลายที่ก่อวนไปโดยลำดับลำดับ พอถึงขั้น วิปัสสนาแล้วเปิดโลกแหละที่นี้ ควรจะพิจารณากว้างแคบขนาดไหนหากเป็นเต็มภูมิ ของใจ เป็นไปเอง

ธรรมที่กล่าวมาอยู่นี้อยู่ที่ไหน อยู่ที่หัวใจของผู้ปฏิบัติด้วยกันทุกคน ศาสนาก็คือ ธรรมเป็นเครื่องอยู่เครื่องอาศัยมีอยู่กับทุกคน ให้ตั้งใจปฏิบัติ อย่าเหลว ๆ แหละ ๆ เหลว ๆ ไหล ๆ ให้หนักใจ ผู้ที่จะก้าวให้พ้นจากทุกข์ไม่ใช่ผู้เหลว ๆ แหละ ๆ ความ เหลว ๆ แหละ ๆ เหลว ๆ ไหล ๆ เป็นเรื่องของกิเลสทำงานบนหัวใจเรา บนกายวาจา ใจเรา ไม่ใช่เรื่องธรรม ความจริงความจริงความมุ่งมั่นต่ออรรถต่อธรรม ความพากความ เพียรอันเป็นเรื่องที่จะชำระกิเลสเท่านั้นเป็นเรื่องของธรรม

ให้พากันตั้งใจประพฤติปฏิบัติ ผมเรื่องเป็นห่วง ห่วงหมู่เพื่อน ไปอยู่ที่ไหนก็ห่วง เพราะรู้แล้วว่าต่างองค์ต่างมาหวังพึ่งเรา นี้เราที่หัวใจคนทำไมจะไม่รู้เรื่องหัวใจของหมู่ เพื่อน ความมุ่งหมายความประสงค์ของหมู่เพื่อน เวลาจำเป็นจะควรเป็นอย่างนั้นก็ต้อง ได้ปฏิบัติตามนั้น ไม่ปฏิบัติตามอย่างนั้นไม่ได้ เวลาอยู่ที่ให้ตั้งอกตั้งใจ อย่ามองกันในแง่ ร้าย หลักใหญ่ให้มองกันในแง่เมตตาแจ้งให้อภัยเสมอ ไม่ว่าผู้ใหญ่ผู้น้อย ธรรมเป็น ธรรมชาติเสมอภาค ให้ความประสานความดีต่อกันได้เป็นอย่างดี ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อย อาวุโสกับภันเต อยู่ด้วยกันเหมือนอวัยวะเดียวกัน นั้นละธรรมแท้เป็นอย่างนั้น

ว่าคนนั้นไม่ดีคนนี้ไม่ดี มองกันในแง่ร้าย เรื่องความผิดความพลาดนั้นมิได้ ถึง จะเจตนาดีขนาดไหนก็มีได้ ด้วยความไม่รอบคอบ ด้วยความไม่ตั้งใจ แล้วก็ตักเตือนสั่ง สอนหรือบอกกล่าวกันให้รู้เรื่องราว ผู้ฟังก็ให้ฟังเป็นธรรม ผู้สอนก็ให้สอนเป็นธรรม อย่าเอากิเลสออกไปทำงานทั้งการสอนการว่ากัน ผู้ฟังก็อย่าเอากิเลสมาฟังมาทำงาน ด้วย ให้ธรรมต่อธรรมเข้าประสานกัน ผลประโยชน์จะได้ทั้งสองฝ่าย อยู่ด้วยกันด้วยความสนิทเหมือนอวัยวะเดียวกัน จะมีต่างพ่อต่างแม่ต่างบ้านต่างเมืองอะไรไม่สำคัญ ขึ้นชื่อว่าธรรมแล้วให้ความเสมอภาคหมด ให้ความสุขต่อกันได้อย่างไม่มีข้อสงสัย

นี่เกี่ยวกับภาวะภายนอกผมก็ลดลงมาก เลยเตือนประชาชนญาติโยมที่จะปฏิบัติ แต่ก่อนนั้นมันไม่สะดวกและเป็นไปไม่ได้ ถ้าเป็นอย่างทุกวันนี้เพียงพูดคำสองคำเท่านั้นก็รู้สึกแล้วเหนื่อยแล้ว เราต้องได้ขอร้องและแสดงเหตุผลให้ทราบ ว่าการปฏิบัติต่อประชาชนญาติโยมในเวลาแต่ก่อนกับเวลานี้มีความต่างกัน เพราะธาตุขันธ์เป็นเครื่องบังคับให้ต่างเราก็บอก การแนะนำสั่งสอนจะให้เหมือนแต่ก่อนเป็นไปไม่ได้ พูดคำสองคำก็ไปเพราะธาตุขันธ์นี้ไม่เห็นแก่ใคร เมื่อขัดกับมันเมื่อไรก็แสดงผลไม่ดีขึ้นให้เห็น

ถ้าอยู่โดยลำพังเจ้าของ กับมาเกี่ยวข้องกับประชาชนพระเณรต่างกันนะ อยู่โดยลำพังเจ้าของมันพอดีพอดีอยู่นั้น ปฏิบัติต่อกันก็สะดวก เวลาเกี่ยวข้องกับญาติกับโยมกับพระกับเณรเข้ามาก ๆ เหมือนกับมารับภาระ มันก็กดก็ถ่วงลง หนักหลายหนักหนักหลายครั้งทนไปได้อย่างไรมนุษย์เรามันตายได้ แน่ะ จึงต้องมีหลบหลีกปลีกตัว ผ่อนผันสั้นยาวต่อกันพอให้สะดวกสำหรับโรคนี้ จะได้อยู่ไปยืนนานกว่าปกติหรือยืนนานกว่าการหักโหมมัน

ฟังแต่พูดท่านทั้งหลายก็ทราบนี่ นี่ผมฝันมานะมาพูดให้ฟัง ทั้ง ๆ ที่พูดไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย พูดด้วยความฝันก็เป็นอย่างนี้แหละ พูดด้วยความเป็นเองเช่นธาตุขันธ์ยังดีเป็นอีกอย่างหนึ่ง ดังเคยได้ยินได้ฟังแล้วนั้น พูดโดยมีสิ่งบังคับอยู่ก็เป็นอย่างหนึ่ง ดังที่เห็นอยู่เวลานี้ เมื่อถึงวาระที่พูดไม่ได้มันพูดไม่ได้จริง ๆ นะ รู้ในเจ้าของมันเป็นอยู่ภายในหัวใจนี้ไม่เป็นที่ไหน ภายนอกที่อยู่หมดส่วนภายในนั้นไม่ตีเลยจะว่ายังไง ต้องได้ระมัดระวังรักษาเจ้าของอยู่ตลอด สุขภาพของเรายิ่งลดลง ๆ ภาวะที่เกี่ยวข้องก็ยิ่งมากขึ้น ๆ นี่ซีที่มันมาทับถมกัน ๆ เป็นยังงี้ ถ้าไม่พยายามระมัดระวังให้มาก ๆ ไปไม่ตลอดจริง ๆ

การให้นิสัยผมก็ไม่ได้แน่ใจ ผมจะอยู่จะไปที่ไหน การที่ผมยังไม่ให้ก็ไม่ได้เป็นอาบัติ เพราะไม่ใช่เป็นความตั้งใจไม่รับนิสัยของหมู่เพื่อน พระวินัยท่านก็มี นี่ก็เพราะเรายังไม่แน่ใจกันว่าเราจะไปไหนมาไหนวันไหน ๆ ให้แล้วให้เล่าก็ไม่ได้เรื่องราวอะไร ให้เอาหลักความพึงพิง หลักตั้งใจประพฤติปฏิบัตินี้เป็นนิสัยแทนไปก่อน

ที่มาใหม่ก็มากไม่ใช่เธอ ไม่ทราบมาจากจังหวัดไหนต่อจังหวัดไหน หูมีตามีให้ลำเหนียกศึกษาดูกันนะ อย่าให้ผู้เก่าที่อยู่แล้วนี้หนักใจ หนักมากอยู่นะ ผู้มาใหม่ก็ไม่เข้าอกเข้าใจแก้ง ๆ ก้าง ๆ ขวางหูขวางตา ขวางไปทุกสิ่งทุกอย่างทั้ง ๆ ที่ไม่มีเจตนาที่หนักใจได้ เพราะฉะนั้นให้พากันลำเหนียกศึกษา ตาเห็นดูหมู่เพื่อนทำยังไง ๆ พูดยังไง ๆ ให้ฟังเพื่อความเป็นอรรถเป็นธรรมแก่ตัวเอง สมกับมาศึกษาและอบรม อย่ามาเที่ยว

แก่ง ๆ ก้าง ๆ เจย ๆ ว่าวัดนั้นดีก็ไปดู วัดนี้ดีก็ไปดู ว่าครูบาอาจารย์องค์นั้นดีอย่างนั้น
อย่างนี้ก็ไป นี่หาหลักฐานเกณฑ์ไม่ได้ แบบลอยลม ไม่เกิดประโยชน์อะไร

ถ้าพูดถึงเรื่องความรู้สึกนี้มันหดมากจริง ๆ นะ หดเข้ามามาก มันไม่อยากจะอะไร
ๆ กับอะไรทั้งนั้นแหละ ไม่อยากสนใจกับอะไรเลย อยู่ลำพัง ๆ ไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น ก็
มีแต่มีดกับแจ้เท่านั้นประมวลมาหมดแล้ว วันคืนปีเดือนนี้จะพาให้ยืดยาวไปไหน ๆ
มันก็ยืดยาวของมันอยู่อย่างนั้น ด้วยมีดกับแจ้เท่านั้นแหละ แต่อายุธาตุชั้นนี้ไม่ได้ยืดยาว
ไปไหน นอกจากตัวของมันที่แสดงความ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อยู่ตลอดเวลา

ผมน่าจะอยากให้หมู่เพื่อนรู้เห็นอรรถเห็นธรรม ดังที่ศาสดาและสาวกท่านรู้ท่าน
เห็นท่านเป็น อย่าเอาอดีตมาเป็นอุปสรรคมาคิดขวางตัวเอง เอาอนาคตมาคิดขวางตัว
เอง ซึ่งกิเลสมันไปคาดเอาไว้ปิดทางเอาไว้ ว่าครั้งนั้นท่านสำเร็จมรรคผลนิพพานรอ
ท่านอยู่ ครั้งนี้ไม่สำเร็จเพราะมรรคผลนิพพานไม่มี ท่านนิพพานนานไปแล้ว กิเลสอยู่
บนหัวใจมีช้ำมีนานที่ไหน เราต้องคิดอย่างนั้นซิ กิเลสคือกิเลสอยู่ในหัวใจของทุกคน
ธรรมก็คือธรรมเป็นเครื่องแก้กิเลสในหัวใจของทุกคน เมื่อผลิตขึ้นมาใช้มันก็ทันกัน จึง
เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา พร้อมเสมอที่จะแก้กิเลสทุกประเภท ขึ้นชื่อว่าธรรมแล้วมีแต่แก้
กิเลสทั้งนั้น พระพุทธเจ้าจะนิพพานไปนานไม่นานไม่สำคัญ

พระองค์นิพพานไปนานเท่าไร กิเลสควรจะหลุดลอยไปตามท่านมันไม่เห็นหลุด
ลอย คงเป็นกิเลสอยู่ในหัวใจของเรา เราต้องคิดซิ และธรรมที่จะผลิตขึ้นมาปราบกิเลส
ให้ราบเรียบภายในหัวใจเรานี่ ทำไมจะผลิตไม่ได้ มันอยู่ในใจดวงเดียวกัน ซึ่งเป็นสถาน
ที่ทำงานทั้งกิเลสและธรรมทำงานอยู่ด้วยกันตามแต่ฝ่ายใดมีกำลังมาก ฝ่ายนั้นก็ทำงาน
ได้มากกว่าเท่านั้นเอง เวลากิเลสมีมากก็มีแต่เรื่องของกิเลสทำงานบนหัวใจ เมื่อได้ผลิต
ธรรมขึ้นมาไม่หยุดไม่ถอย ธรรมเริ่มปรากฏขึ้นและมีมากขึ้น ๆ ธรรมก็ทำงานบนหัวใจ
ไล่กิเลสออกไปเรื่อย ๆ จนกลายเป็นความบริสุทธิ์ขึ้นมาได้เหมือนครั้งพุทธกาล

ที่ท่านว่าศาสนาว่างไป ๕,๐๐๐ นั้นจะหมด นั่นก็หมายถึงความรู้สึกความสนใจ
ของผู้เฝ้าธรรมด้อยลง ๆ จนกระทั่งหมดไป ไม่มีใครสนใจในอรรถในธรรมเลย ศาสนาก็
หมดไปในหัวใจคนนั้นต่างหาก ส่วนความจริงแห่งธรรมแท้ความจริงแห่งกิเลสแท้ไม่มี
อะไรหมด คงเส้นคงวาอยู่ในหัวใจ แต่กิเลสมีอำนาจมากมันไม่ยอมให้ธรรมปรากฏขึ้น
เลย จะคิดเรื่องอรรถเรื่องธรรมถูกมันปิดมันกันไว้เสีย คนก็เลยหมดความสนใจใน
ธรรม ถูกกิเลสลากจูงไปเสียจนเหลือ เหลือที่ศาสดาหมด หมดในหัวใจของคนต่าง
หาก ธรรมไม่ได้หมด ธรรมจะหมดไปไหน ธรรมกับโลกเป็นคู่เคียงกัน เพียงแต่ว่าใคร
จะผลิตขึ้นมาหรือไม่ผลิตขึ้นมา ธรรมถึงจะปรากฏหรือไม่ปรากฏเท่านั้น

บิณฑบาตให้สำรวมนะ การรับบาตรก็ให้มีความเคารพในการรับ เคารพธรรม เคารพบิณฑบาต ข้อบิณฑบาตเป็นวัตรของตน รับสักแต่ว่ารับ รับวังผ่านเขาดูไม่ได้นะ จะช้าหรือเร็วก็ให้อยู่ในความสวยงาม อย่าให้เร็วเกินไปรีบด่วนเกินไปไม่น่าดู เอาความ น่าดูความเหมาะสมถูกต้องกับข้อวัตรในการบิณฑบาต เวลารับบาตรก็ดูอยู่ในบาตร ตา จ้องอยู่ในบาตร กำหนดให้เป็นธรรมอยู่ในบาตร ไม่มองดูผู้ดูคนดูใคร ๆ ทั้งนี้ นี่หลัก บิณฑบาต พิจารณาในนั้น จะว่าเป็นธาตุหรือไม่ธาตุ หรือภาวนาอะไรก็ให้อยู่ในใจ ตา ทอดลงในบาตร

เดินไปก็เหมือนกัน อย่ามองโน้นมองนี้ เถอโน้นเถอนี้แบบนักเลง พระนักเลง เป็นอย่างนั้น ถ้าพระของศากยบุตรแล้วมีความสำรวมสวยงามมาก จะช้าหรือเร็วอย่ามา วิตกวิจารณ์กับผม ผมก็ไปของผมตามเวลาของผมทุกวันไป มาถึงก่อนหลังก็ไม่สำคัญ ผมไม่ได้ให้หมู่เพื่อนรีบร้อนเพราะผม ให้ไปโดยอรรถโดยธรรม มาโดยอรรถโดยธรรม พุดไปนาน ๆ เหนื่อยแล้ว เอาละพอเท่านี้